

Ewout Storm van Leeuwen

Een skeletje
in een djatihouten kist

novelle

Indochina, 1951. Tonkin en het noorden van Annam zijn bevrijd door de Vietminh. In het zuiden vechten de Franse kolonistoren een gemene strijd om het corrupte bewind in Saigon in het zadel te houden.

Het begon voor Ruben met een droom over raadselachtige betekenis-
sen van drijvende bamboe vlechtwerkjes. Hij was van Javaans-Neder-
landse afkomst en studeerde Volkenkunde in Leiden.

We treffen hem aan in Nha Trang, een Annamees havenplaatsje waar hij
debarkeert van een Franse pakketboot, op zoek naar een klooster dat
volgens zijn droom ergens in de bergen van Annam moest zijn.

Het was niet de enige reden van zijn queeste: hij had een kist geërfd
met een ongewone inhoud. Bij de kist hoorde een manuscript – in zijn
handen gespeeld door een oude bibliothecaris – van een familielid, die
de oorlog niet had overleefd. Daarin vermeldde deze ook een klooster,
van de onbekende orde van Zong. Een Chinees woord, naar hij later
zou uitvinden, maar de orde scheen Japans te zijn...

Hij engageert in Nha Trang een jongen, die zijn gids zal zijn. Niet alleen
dat: de jongen heeft een oma en een moeder... familie.

Ruben gaat op in het Annamese leven, trekt door wouden en bergen
met Nguyen en later ook met Yen, ze reizen met smokkelschepen, oude
jonken en rammelende kustvaarders van Noord naar Zuid en weer
terug, door een verscheurd land in oorlog.

Ewout Storm van Leeuwen, *Een skeletje in een djatihouten kist*

Copyright © 2023 Ewout Storm van Leeuwen en voor deze uitgave

Boekencoöperatie Nederland U.A.

Een uitgave van Artscience, onderdeel van de Boekencoöperatie

Boekverzorging: Ewout Storm van Leeuwen

Alles uit deze uitgave mag worden gereproduceerd zonder

schriftelijke toestemming van de uitgever.

boekcoop@gmail.com

www.boekencooperatie.nl

NUR 301 (novelle)

ISBN 9789492079688 (papieren boek)

ISBN 9789492079855 (e-boek)

Een skeletje
in een djatihouten kist

novelle

Ewout Storm van Leeuwen

Aanwijzingen

Betekenisvolle vlechtwerkjes van bamboe vezels, verticaal hangend in het rustig stromende water onder gegraveerde bamboe drijvers, glijden een tempel binnen. Een Aziatische tempel. Monniken wijden hun leven aan het samenvoegen van de stroom drijvende symbolen tot betekenissen die misschien begrepen kunnen worden.

De beelden en betekenissen kwamen Ruben, staande aan de reling, even helder voor als toen hij ze gedroomd had. Hier, in dit land dat hij binnen enkele uren zou betreden, zou het zich afgespeeld hebben. Ooit, of misschien nog wel. Want zijn droom was bevestigd – min of meer – door wat er op te maken viel uit het manuscript, dat hij in zijn rugzak bij zich droeg; dat hem in handen was gespeeld kort *nadat* hij de droom had. En sterker nog, door... nee, daar durfde hij niet verder over te denken.

Hij probeerde de geur van het land op te snuiven, maar zodra hij er zijn aandacht op focuste was de beleving verdwenen. Hij rook vooral zee.

De antieke, ondanks haar ouderdom comfortabele pakketboot B ethune voer langzaam de baai van Nha Trang binnen. Het gaf een gevoel dat iets vertrouwds ten einde raakte. Het voelde kaal waarwel te moeten zeggen tegen de routine en het comfort aan boord. Het schip, de bemanning en de bedienden zouden verder varen; hij moest hier van boord, dat was zo afgesproken op zijn ticket; het was als een geboorte: van de omhulling van schip en bediening naar een ongewisse toekomst.

Maar wat moest hij hier eigenlijk? Hij had naar Saigon willen gaan, naar de universiteit aldaar. Niet naar dit ingeslapen havenstadje. Maar ja, boot gemist. De reis was overigens plezierig geweest en hij had met een thuiskerende ambtenaar lange gesprekken over het land gevoerd. Die waren op zich al de reis waard.

De erudiete man, een Annamees, was in Parijs gepromoveerd op de perioden van Chinese overheersing over Indochina en had er smakelijk over kunnen vertellen. De man had op het laatste traject van Singapore naar Nha Trang onder het genot van gekoelde glazen wijn georeerd over de vele geheime genootschappen die zich hadden verzet tegen Chinese overheersing, of wat dat betreft, overheersing door eigen dictatoriale dynastieën. Volgens hem waren er in de bergen op de grens met Laos nog kloosters in het oerwoud te vinden waar dergelijke genootschappen en broederschappen zich verborgen hadden gehouden. Op Rubens vraag of hij er zelf wel eens eentje had gezien had de man ontkennend geantwoord. Hij had alleen geschreven bronnen geraadpleegd. Hij zou ze ook niet op een kaart kunnen aanwijzen: er was in oude geschriften sprake van kloosters, maar er waren geen locaties bekend.

Toch stemden de overgeleverde verhalen, want dat waren het eigenlijk, hem hoopvol dat zijn queeste vervulbaar zou kunnen zijn.

Ruben aanschouwde met de hand boven zijn ogen de kleurige havenplaats, de groene landerijen en bossen erachter en ver weg regenbuien, terwijl het schip de havenkom binnengleed. In Singapore was het bewolkt geweest, maar hier schitterde de tropenzone op het water en ramen en daken in de stad.

Het stampen en trillen van de grote stoommachine hield na het oorpijnigende geratel van de ankerkettingen op. Het zwijgen van de machine maakte ruim baan voor geuren en geluiden van mensen, boten en land.

Het was bijna als thuiskomen. Dit was weliswaar een andere haven dan Jakarta – Batavia toen nog – waar hij in '45 uit was vertrokken, maar het was een tropische haven met dezelfde vochtige warmte, dezelfde broeierige geuren van stilstaand water en afval, hetzelfde licht; zo heel anders dan het koude Holland.

De zes jaar dat hij daar had doorgebracht waren even zoveel jaren dat hij zijn verlangen naar Java had moeten onderdrukken.

Het besef van dit alles hamerde op hem in nu hij op het punt stond de veilige cocon van het schip met zijn heerlijke Franse keuken te verlaten. Zijn hart bonsde. Dit land was in oorlog, net zoals zijn moederland toen hij dat had verlaten. Wat kwam hij hier doen? Waar haalde hij het lef vandaan om hier iets te gaan zoeken wat misschien niet eens bestond? Wetenschap?

Nu hij hier was voelde dat als een schaamlapje. Al volgde hij een wetenschappelijke opleiding, de reden dat hij hier stond had er weinig mee van doen. O, zo dubbel. Hij was hier omdat hij dacht hier te horen, maar vond het land waar hij naar keek dat ook? En hijzelf, was het gevoel niet te passen in dat modderige landje aan de zee voldoende motivatie... de ratio klopte, klopte altijd als je maar doorging met denken.

Genoeg nu. Hij ging een vreemd territorium betreden, een land dat ogenschijnlijk Frans leek, maar voor hem, die vaak de vanuit een andere gezichtshoek keek, duidelijk onder de voet was gelopen.

Zijn analytische zelf nam het over en hij bestudeerde de maatschappelijke orde van de passagiers.

De meeste passagiers waren Franse koloniale ambtenaren, terug van verlof, en enkele lagere officieren. De hoge pieten werden ingevlogen met DC4's uit Amerikaanse oorlog surplus, het kanonnenvoer werd met volgepakte troepentransportschepen aangevoerd, had een van de officieren smalend opgemerkt na enkele glazen cognac. In het Suezkanaal had hun schip voorrang moeten verlenen aan zo'n in schutkleuren geveerd voormalig passagierschip met honderden soldaten aan de railingen. Veel gesprekken aan boord gingen sindsdien over het aanzwellende geweld in Frans Indochina. De roep om vrijheid en autonomie bracht steeds meer bewoners van Tonkin en Annam tot gewa-

pend verzet tegen het Franse koloniale bestuur en het door hen gesteunde bewind in Saigon, die reageerden met meer soldaten en oorlogsmaterieel, meer geweld. Tonkin was al in handen van de Vietminh, dat Hanoi tot hoofdstad had gemaakt van een vrij en onafhankelijk, maar nog niet erkend Vietnam.

Zijn hoofd wist dit allemaal, maar zijn lijf ervoer het nu voor het eerst. Dezelfde *unheimische* spanning als toen in het net bevrijde Batavia heerste hier ook. Soldaten en marineschepen duiden erop dat de strijd nog niet voorbij was. En hij kwam hier om zich in een land in oorlog te begeven! Was hij wel wijs?

Even kwam er het paniekerige verlangen voorbij om aan boord te blijven en mee terug te reizen naar Frankrijk. Hij zette het opzij. De bagage in zijn rugzak noopte hem tot deze reis, daar kwam hij niet onderuit. Zijn familienaam stond erop en het ging over dit land.

Barkassen, schuiten, grote en kleine jonken, sampans, scheepjes en schepen waarvan hij de naam niet kende, zwermde uit om passagiers en lading aan land of juist aan boord te brengen, proviand te verkopen, of om onduidelijke redenen. Verderop lag een groot oorlogsschip voor anker.

De debarkatie was nog onderdeel van de geboekte reis: de maatschappij was verantwoordelijk voor passagiers tot aan de douane in de aankomsthal.

Diplomaten hadden voorrang, bemanningsleden hielden burgers en militairen tegen. De officieren werden even later met sloepen van de marine van boord gehaald.

Het gaf hem tijd om strategisch na te denken. Hoe belangrijk was het om door te reizen naar Saigon? Hoe belangrijk was het om collega's van de universiteit te spreken te krijgen over zijn queeste? Wat als hij zijn onderzoek zou beginnen in deze havenstad, waar hij toevallig zou aanlanden straks? Hoezo toevallig?

Volgens zijn overtuiging bestond lukraak toeval niet, werd je de goede kant opgestuurd, mits je als mens kon luisteren naar de aanwijzingen die naar je toe kwamen. Dat was al in Nederland begonnen. Het kon toch alleen de hand van de goden zijn die hem kort na elkaar de twee sleutels in handen had gespeeld?

Een luidspreker kraakte en deed enkele mededelingen in het Frans. De geluidskwaliteit was zo slecht dat hij er bijna niets van verstond, maar kennelijk was het nu de beurt van de burgerpassagiers om aan land te gaan. Ze begonnen langs de trap langszij het schip af te dalen in de inmiddels teruggekeerde motorbarkassen.

De meeste passagiers waren Frans en hun bagage werd niet doorzocht, zodat Ruben als een van de weinige buitenlanders de klos was. Uit frustratie rommelden de douaniers door zijn spullen en bekeken alles. Wat hij met zoveel filmrolletjes moest? Op aanraden van een geroutineerde Amerikaanse reiziger had hij aan boord gekochte Franse sigaretten in zijn tas en rugzak gestopt. 'Als ze die vinden, zoeken ze niet verder,' was het advies.

Het kwam uit. Ruben rookte niet en protesteerde slechts voor de schijn tegen de in beslagname. Het voorkwam dat hij gefouilleerd zou worden; hij moest tegen elke prijs voorkomen dat de gouden Krugerrands en zilveren dollars in zijn geldgordel werden gevonden. Zijn erfenis.

Hij was erdoor. Met een bijna ziek gevoel van aflatende spanning hief hij de rugzak op zijn schouders, vatte het valies en begaf zich in de helle hitte van het havenstadje.

Buiten de loods stonden de gebruikelijke taxi's, koetsjes, rik-sja's, geldwisselaars, gidsen en andere plaatselijke bewoners te wachten op een vrachtje, een klusje, een wissel.

Hij moest nu een besluit nemen. Of hij trok in een hotel en boekte een schip naar Saigon, of hij bleef. Aan boord waren hem verschillende hotels aanbevolen, maar als hij bleef wilde hij zo

snel mogelijk opgaan in de bevolking. Hoewel zijn Javaanse bloed zijn huid donkerder maakte dan die van de meeste Annamezen en hij geen oogplooï had, zou hij nauwelijks opvallen, eenmaal zonder bagage en in lokale kleding.

Het tropengevoel wekte bij hem een extra alertheid, die hij zich nog kon herinneren uit de tijd van de Japanse bezetting. Alsof hij ogen in zijn rug en extra oren had. Overal kon gevaar schuilen. Dat had hij in Holland nooit gehad.

Hij weerde al te opdringerige klantenzoekers af en liet zijn blik rondgaan. Hij had zijn schoolfrans behoorlijk op kunnen halen tijdens de reis, maar Vietnamees sprak hij niet. Hoe zou de aanwijzing zijn?

Er was dwars door de opdringerige mannen heen oogcontact met een jongen die op zijn hurken op een muurtje zat. Zijn lichaam schokte even: het signaal van zijn intuïtie waar hij op had leren vertrouwen. Hij bleef de jongen, die misschien twaalf was, aankijken terwijl hij even zijn hoofd bewoog. Het was voldoende: hij sprong op de grond, liep om de menigte heen en ging achter hem staan. Op de vraag of hij hem wilde gidsen antwoordde hij in goed Frans dat hij tot zijn dienst was.

‘Weet jij een comfortabel huis buiten de stad waar ik een tijdje kan logeren?’

‘Jawel mijnheer, bij mijn oma. Ze heeft een groot en koel huis. Alleen geen stroom. Maar ze heeft een heel goede kokkin.’

‘Woon je daar zelf ook?’

‘Jawel.’

‘Ga je elke dag naar de haven?’

Hij grijnsde. ‘Ik zag vanuit de heuvels het schip aankomen. Mijn oom heeft me gebracht op de motorfiets.’

‘Doe je dat bij elk schip dat aankomt? Je spreekt heel goed Frans.’

‘Nee hoor. Ik was alleen nieuwsgierig wie er met dit schip zou komen. En Frans heb ik op school geleerd.’

‘Waarom was je nieuwsgierig?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Weet ik niet.’ Hij lachte. ‘Om toch.’

‘Mooi.’ Ruben vond het een beetje vreemd, maar hij was wel meer vreemde dingen tegengekomen en het zou het laatste niet zijn. Hij bevoelde de medaillon om zijn nek met het plukje haar erin. Zijn amulet. Of zijn noodlot? Hij huiverde.

‘Wat is het meest comfortabele vervoer?’

‘Een koetsje, mijnheer. Zal ik er eentje regelen?’

‘Ja, maar wel een koetsier die goed voor zijn paard zorgt.’

De jongen ging naar een koetsje achteraan de rij. De koetsier was een oude man in traditionele kledij, het paard was ook oud, maar zag er goed gevoed en gezond uit. Dat kon niet van alle dieren gezegd worden.

Er kwamen geen passagiers meer uit de loods en de menigte droop af toen de laatste vreemdeling zijn keuze had gemaakt.

Een gastvrij huis

De tocht door de havenstad was een sensatie. Op zijn verzoek liet de koetsier behalve de koloniale Franse wijk ook de Chinese wijk, een vroeger paleis en diverse tempels zien. Het was alsof hij weer door een buitenwijk van het vooroorlogse Batavia reed. Behalve wat Franse auto's waren ze nauwelijks Europeanen tegen gekomen en al helemaal geen soldaten.

Bij een markt liet Ruben stoppen en vroeg de jongen, die Nguyen bleek te heten, drie maaltijden te kopen. Het was niet ongebruikelijk, herinnerde hij zich, dat het paard wel had gegeten en de koetsier nog niet.

Het was een markt in een buitenwijk waar lokale boeren en boerinnen hun producten verkochten. Op een veldje stonden ossekarren met hout, bamboe en palmladeren, waar bewoners brandhout, bouwhout en bamboe voor hun huizen en palmladeren voor de daken kochten. Een markt zoals hij van Java kende.

De meeste marktkooplui, mannen, vrouwen en kinderen, waren komen lopen met hun waar aan een draagstok op de schouder. Een enkeling reed op een oude legermotorfiets met onwaarschijnlijke ladingen bananen, kokosnoten, potten, zakken rijst, kippen, jonge hondjes en meer.

De jongen kwam terug met drie pakketjes rijst, geroosterde vis en -groenten in een stuk bananenblad gevouwen. Voor Ruben had hij nieuwe eetstokjes meegenomen, zichzelf en de koetsier droegen de hunne in hun kegelvormige hoed.

Het was iets anders gekruid dan op Java gewoon was, maar verder was het hetzelfde voedsel dat hij daar op straat kon kopen. Het deed hem nog verder in de tropensfeer zakken.

De tocht voerde over wegen van zand en stof, de bebouwing werd minder dicht, de akkertjes groter. Het laatste stuk liep langs een langzaam stromende rivier; hier waren stukken bos tussen

de perceeltjes, hoewel zonder woudreuzen. Net als op Java.

Ze sloegen een zijweggetje in, meer een hobbelig karrenspoor, in de richting van de heuvels die het brede dal van de rivier omzoomden. Ze reden tussen de eerste sawah's met felgroene rijstplanten. Dorpjes lagen op heuveltoppen. Ruben kreeg tranen in zijn ogen. Wat had hij dit landschap gemist.

Een van de huizen langs het weggetje was het reisdoel voor die dag. Het lag te midden van weelderige groentetuinen, sawah's, fruitbomen en enkele hoge, oude bomen voor de schaduw. De onderbouw was van gestapelde stenen, waarop een houten skelet van twee woonlagen stond met een dak van in de wind ritselende palmbladeren. De wanden waren van grijs verweerd bamboe vlechtwerk, de vensters hadden geen glas.

Ruben betaalde de koetsier en maakte kennis met Nguyens grootmoeder, die hem in onwennig Frans welkom heette. Natuurlijk kon hij haar gast zijn, van betaling wilde ze niets weten en of de koetsier al had gegeten, het paard moest eerst maar wat grazen en water drinken. De tengere vrouw zag er sterk en autonoom uit in haar traditionele kledij. Een ouder familielid ontfermde zich over de koetsier en hielp hem het paard uit te spannen. Zijn gastvrouw ging Ruben voor naar de waranda, na Nguyen instructies toegefluisterd te hebben.

De waranda keek uit over een cour tussen twee lage vleugels van het hoofdgebouw. Deze huisvestten enkele gezinnen, oude mensen, koeien, varkens en kippen. De cour was geplaveid met ronde stenen uit de rivierbedding met in het midden een enorme moerbeiboom, waaronder twee karbouwen lagen te herkauwen.

Stukje bij beetje raakte alle Europese gewenning op de achtergrond. Dit was een huis zoals het hoorde te zijn.

Even later kwam een jonge vrouw hen bamboe bekers kokosmelk brengen.

'Zij is Nguyens moeder,' legde oma uit. 'Haar man, mijn zoon,

is gesneuveld tegen de Fransen, maar dat is geheim. Nguyen is een verstandige jongen, hij zou eigenlijk naar het Lyceum in de stad moeten, maar kinderen van rijke ouders gaan voor.’

De tweede keer dat de vrouw kwam droeg ze een blad met gefrituurde versnaperingen, gevolgd door een bezwete Nguyen, die triomfantelijk enkele natte flesjes bier omhoog hield.

‘Hogerop is een winkel, ze bewaren hun bier in het koude water van een bergstroompje. Meteen opdrinken.’

Hij vroeg de jongen hem naar het toilet te brengen. Dat was een cementen hokje met een Franse hurkplee, een vat met water en waterschep, en een kaars.

‘Hoe kan ik je grootmoeder betalen voor logies en maaltijden?’ vroeg hij onderweg. ‘Verder wil ik je graag langere tijd als mijn gids inhuren. Wat is je tarief?’

Het betalen zou Nguyen doen, dan leed zijn grootmoeder geen gezichtsverlies. Over het tweede werden ze het snel eens.

‘Ik zal wat extra geld in je schoolpotje doen,’ beloofde hij.

Nguyen moest lachen. ‘Wat is dat?’

‘Spaargeld opdat je straks naar het Lyceum kan.’

‘Oh,’ mompelde de jongen. ‘We zien wel.’ Maar Ruben had de oplichtende ogen gezien.

Bij de maaltijd van rijst met diverse bijgerechten, sausjes, fruit, geroosterde kip en zoete aardappelen vroeg oma onomwonden wat een gekleurde Nederlander in Annam zocht.

Ruben verhaalde omstandig dat hij op Java was geboren uit een Javaanse moeder en Hollandse vader. Omdat ze eruit zagen als Javanen en Maleis spraken waren zijn moeder en hij niet door de Japanse bezetters geïnterneerd geweest. Zijn vader was in een Jappenkamp omgekomen. De school waar hij net begonnen was werd na enige tijd door de Japanners geconfisqueerd en tijdens de roerige dagen na de capitulatie in brand gestoken. Op aan-

dringen van een leraar werd hij eind 1945 naar Nederland gestuurd om daar de HBS af te maken. Iemand had geregeld dat hij als djongos mee kon op een Brits troepentransportschip dat bevrijde krijgsgevangenen naar Engeland repatrieerde.

‘Hoe was dat,’ vroeg de oude dame, ‘om als vermeende inlander knechtje te moeten zijn van Europeanen?’

Daar moest hij even over nadenken. Haar compacte opmerking getuigde van een zelfstandige geest en vertegenwoordigde een hele reeks overtuigingen die in een koloniale setting als rebels zou worden weggezet. Of gestraft.

‘Ik heb er niet zoveel herinneringen aan. Er was een strakke discipline aan boord, wat het werken makkelijk maakte. Ik hoefde niet zelf te denken. De mannen waren mat, velen waren ziek en vel over been. Pas aan het eind van de reis werden ze wat vrolijker en werd er veel gezongen.’

‘Wat behoorde tot je taken?’ Haar strengheid deed hem beter begrijpen waarom de bewoners van Indochina zo volhardend waren in hun vrijheidsstrijd.

‘Opruimen in een eetzaal, drie keer per dag. Bardienst als hulpje om de glazen af te ruimen. Er werd veel Engels bier gedronken. In de kiosk sigaretten en sterke drank verkopen. De mannen kregen een pakje per dag bij het ontbijt, maar velen rookten aan een stuk door.’

‘Ben je wel eens onheus bejegend?’

Ruben schudde langzaam zijn hoofd. ‘Er waren wel vaak uitbarstingen, dan werd er gescholden en soms gevochten, maar de meeste mannen deden normaal tegen me, ik zat in hetzelfde schuitje. En ik sprak Engels, Nederlands en Maleis, dat maakte indruk. Ik was snel en beleefd, daar maakten sommigen complimenten over.’

Wat hij niet wilde vertellen waren de vele pogingen van passagiers en bemanningsleden om seks met hem te hebben. Hij was

toen een mooie, tengere jongen. Hoeveel handen hij niet had gevoeld op zijn “fraaie kontje” zoals ze zeiden of tussen zijn benen in de wijde pijpen van zijn shorts... Hij kreeg het na al die jaren nog warm van. Want al had hij stevast geweigerd, het had hem ook opgewonden. Zelfs als hij sliep was hij niet veilig. Vaak had hij zijn slaapmatje uitgerold op ontoegankelijke plaatsen waar het ook nog een stuk koeler was. Toen ze Gibraltar gepasseerd waren werd het kouder en sliep hij in de kiosk op de grond. Die kon op slot vanwege de sigaretten en sterke drank.

‘Ik zie dat je niet alles vertellen wil. Wat gebeurde er toen?’

‘In Southampton meerde het schip af aan een kade en lange rijen mannen liepen de terminal binnen. Ik had dienst tot de volgende dag en monsterde af bij de derde stuurman. Ik had met mijn werk de passage betaald en ontving verder geen gage. Hoe moest ik naar Nederland komen? De stuurman raadde me aan naar de Nederlandse consul te gaan. Die bracht uitkomst. Hij nam meteen telefonisch contact op met mijn oudtante in Den Haag. Toen ze met enkele strikvragen geverifieerd had dat ik het echt was, verschaftte de consul mij behalve geld voor de reis ook reispapieren die alleen geldig waren op de aangegeven route.

‘Hoe oud was u toen?’ vroeg Nguyen.

‘Vijftien. Van Southampton reisde ik per trein naar Dover, stak met een veerboot over naar Frankrijk en treinde via Brussel naar Den Haag, waar mijn oudtante, een tante van mijn vader, woonde en die me in huis zou nemen. Het was een hele reis, overal waren bruggen en emplacements beschadigd. We moesten een keer uitstappen en werden met een pontje naar de andere kant van een kanaal gebracht, waar we moesten wachten op een trein die ons verder bracht. In Den Haag ontving ik na enkele maanden bericht van het Rode Kruis dat mijn vader in een Japans concentratiekamp was overleden, dat wist ik al van het Rode Kruis op Java, en dat mijn moeder door Javaanse vrijheidsstrijders was

gedood tijdens de Bersiap.’

Ruben moest een paar keer slikken voor hij verder kon gaan. Het vertellen riep allerlei onverwerkt verdriet en zelfs woede op.

‘Dat van mijn vader kon ik nog wel billijken, ik had aan boord genoeg verhalen gehoord over het lijden en sterven van krijgsgevangenen in Japanse concentratiekampen. Dat van mijn moeder schokte me. Ze was per slot van rekening een Javaanse!’

De oude dame legde haar slanke hand op zijn arm in een troostend gebaar. ‘Er is veel leed door de Japanse oorlog. Elders mag die tot het verleden behoren, hier in ons land wordt nog steeds gevochten, nu tussen de Fransen en vrijheidsstrijders.’

Ruben kalmeerde. Hij wilde daar niet op ingaan, zeker niet in het bijzijn van Nguyen en diens moeder.

Na een ongemeen sterk kopje koffie – de anderen dronken alleen thee – excuseerde hij zich en liet zich door de jongen naar zijn slaapvertrek brengen, waar de bagage al stond. Hij verborg zijn geldriem en nam een stortbad in het badkamertje, waarna hij de riem weer omdeed. Er lag een katoenen nachthemd klaar en het muskietengaas was gesloten rond het bed, dat een harde matras van knisperende bladeren bleek te bevatten, waar een met kapok gevulde futon op lag. Heel comfortabel voor Vietnamese begrippen, zou hij zich later herinneren.

Zijn relaas had hem terug geslingerd in de tijd en hij kon niet slapen van alle beelden die zich opdrongen.

Op de HBS was hij niet de enige bruine leerling geweest. Den Haag was de stad van Indiëgangers en gepensioneerden uit de Gordel van Smaragd, vanaf ’49 de republiek Indonesia. Duizenden waren naar Nederland gevlucht en de meer gefortuneerden streken voornamelijk in Den Haag neer. 1949 was ook het jaar dat hij met vlag en wimpel voor zijn eindexamen slaagde en toegelaten werd tot de studie Werktuigbouw in Delft.

Het wonen bij zijn oudtante en haar tweede man was een genot. In de grote villa had hij twee ruime kamers tot zijn beschikking en zijn tante had een badkamertje met toilet en douche op de overloop laten aanleggen. De avondmaaltijd gebruikten ze nog steeds gezamenlijk, alleen ontbijt en lunch verzorgde hij zelf. Zijn tante, zelf ook niet helemaal blank, had een Javaanse kokkin en er werd zelden Hollands gegeten.

Hij had geen echte vrienden; er waren wel medeleerlingen waar hij soms mee optrok of huiswerk maakte, ging zeilen of naar het strand ging. Hij bleek vooral aantrekkelijk voor bruine meisjes, waar hij schaamteloos gebruik van maakte dankzij de legercondooms waar hij aan wist te komen.

Met een lief gezichtje voor ogen, waarbij hij zich geen naam meer kon herinneren, viel hij in slaap.

Een cryptisch, maar dwingend manuscript

Het was nog donker toen hij uit een droom ontwaakte; de beelden uit zijn Hollandse tijd waren onmiddellijk terug. Hoe lang had hij geslapen? Het was vast midden in de nacht, het was zo stil. Een enkel olielampje verlichtte het vertrek. Naast zijn bed lag Nguyen op een matje, vast in slaap.

Ruben onderbrak zijn terugblik voordat hij in nostalgie zou wegzwijmen. Want die laatste twee jaar op de HBS waren behoorlijk turbulent geweest. Er waren prettige en minder prettige herinneringen, besmukte seksuele experimenten in een tijd die hij als benauwend had ervaren. Niet alleen met bruine meisjes...

Hij ging rechtop zitten en zocht in zijn rugzak naar de transcriptie van het manuscript. Nguyen werd er wakker van. Hij vroeg hem op zoek te gaan naar voldoende licht om bij te lezen.

Het half dromend in zijn verleden rondwalen had een inzicht in herinnering gebracht dat hij in Den Haag vergeten was te verifiëren.

De jongen kwam met een vijfspots olielampje dat meer dan genoeg licht gaf. 'Waar bent u naar op zoek, mijnheer?'

'Ik heb in Nederland over iets heen gelezen, Nguyen. Ik was zo gespitst op iets anders dat ik het verwaarloosd heb. Alleen weet ik niet meer wat het precies was en waar het stond.'

Het lezen bij het in de tocht flakkerende licht van vijf onstabiele vlammetjes vermoeide hem op het laatst en hij borg de papieren weg. 'Ik kan het niet zo gauw vinden, laten we maar gaan slapen. Morgen is er tijd genoeg.'

Bij het inslapen was er even de steek dat hij iets gemist had.

Opnieuw was de slaap van korte duur. Het terug zijn in de tropen woelde zoveel herinneringen boven. Om er niet in te verdrinken ging hij structureel zijn Hollandse tijd oproepen.

Hij bracht veel tijd door in de uitgebreide bibliotheek van zijn overleden oudoom, die hoogleraar Volkenkunde was geweest aan de Universiteit van Leiden. Daar voelde hij zich het best en kon hij zijn avontuurlijke geest langs vreemde landen, volken en gebruiken laten dwalen. Het was alsof hij in twee werelden leefde, niet dat hij dat vreemd vond. Als halve Javaan had hij zijn leven lang al te maken met twee verschillende culturen, die eigenlijk hem allebei vreemd waren. Hij hoorde noch bij de een, noch bij de ander.

Hij had er met zijn oudtante over gesproken, die dat gevoel ook kende en lang geleden besloten had het beste van de twee tot haar eigen cultuur te maken. Hij had dat ook geprobeerd. In ieder geval had het opgeleverd dat hij zich niet meer verscheurd voelde – wat vooral gebeurde als hij teveel had gedronken. Het was zoals het was en al was het niet te rijmen, hij nam de dingen steeds meer zoals ze kwamen, in de overtuiging – hoop? – dat hij dezelfde culturele rust zou vinden als zijn oudtante.

Om zich vrij te kunnen bewegen had hij van de erfenis van zijn ouders na zijn achttiende verjaardag een motorfiets gekocht en zijn rijbewijs gehaald, zodat hij op de motor naar college kon gaan en bij zijn oudtante kon blijven wonen.

Zijn fascinatie voor technische dingen werd echter niet helemaal bevredigd door de voornamelijk theoretische studie. Ook kon hij niet goed overweg met andere studenten. Hier was hij wel de enige bruine jongen, zij het met een Hollandse achternaam.

Halverwege het eerste jaar besloot hij te stoppen. Van de verwachte magie van het vak werktuigbouwkunde was hem niets gebleken. Het was allemaal onwrikbaar in formules gegoten, niets werd aan het toeval of een hogere orde overgelaten. Een ingenieur mag geen vergissingen maken, dijken mogen niet doorbreken, bruggen niet instorten, machines niet kapot gaan.

In het voorjaar besloot hij een toertocht door Nederland te ma-